

MOTORLU TAŞITLAR DAĞITIM VE SERVİS ANLAŞMALARINA İLİŞKİN GRUP MUAFIYETİ TEBLİĞİ

EMRE ESEN*

Rekabet kuralları, piyasa ekonomisini işleten rekabetin yasalara aykırı ve haksız bir tarzda sınırlandırılmasına mani olan önleyici normlardır¹.

Rekabeti sınırlayan sözleşme, karar ve uygulamaların önlenmesinin düzenlenmesi yoluna gidilirken yasa koyucular iki yoldan birini tercih edebilirler. Bunlardan birincisi tekellerin tam olarak yasaklanması, ikincisi ise tekellerin veya piyasaya hakim bulunan işletme veya işletmelerin serbest bırakılıp bunların egemenliklerini kötüye kullanmalarının engellenmesidir². Hem Topluluğun hem de Türkiye'nin ikinci yolu tercih ettiği görülmektedir.

Söz konusu kötüye kullanmanın engellenmesi, bazı sözleşme, karar ve uygulamaların yasaklanması ve geçersiz sayılması yolu ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu yasaklanan faaliyetlerden bazılarının yarar sağlayacağı düşüncesi ise muafiyet sistemini getirmiştir.

Bu çalışma ile güdülen amaç; 1998/3 nolu Motorlu Taşıtlar Dağıtım ve Servis Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ile getirilen düzenlemenin ana hatları ile ortaya konulmasıdır.

* İ.Ü. Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

¹ TEKİNALP, Ünal, Avrupa Ekonomik Topluluğu Anlaşmasınının 85 ve 86. Maddeleri Anlamında "İşletme" Kavramı (I), İktisat ve Maliye, C. XXVI, Sayı 11, s. 452 vd.

² TEKİNALP, Ünal, Avrupa Ekonomik Topluluğu Rekabet Hukukunda Piyasaya Egemen İşletme Kavramı (II), İktisat ve Maliye, C. XXVI, Sayı 12, s. 495 vd.

Değerlendirme yapılırken önce Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'dan (RKHK) kısaca bahsedilecek, muafiyet kavramı ve sistemi üzerinde durulacak, Avrupa Birliğinin (AB) düzenlemesine değinilecek ve daha sonra Tebliğ'den bahsedilecektir. Son olarak da düzenlemeye ilişkin görüşler ifade edilecektir.

I. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'a Kısa Bir Bakış

13.12.1994 yılında yürürlüğe giren RKHK³, büyük ölçüde AB rekabet kurallarını esas almaktadır. Bu sayede AB-Türkiye ortaklık ilişkileri ve Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye'de yürütülen mevzuat uyumu gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır^{3a}.

RKHK'un amacı; mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını engellemek suretiyle rekabeti korumaktır (RKHK m.1).

Bu amacın yanında Kanunun diğer bir amacının Topluluk Rekabet Hukuku ile uyum sağlamak olduğu yukarıda belirtilmişti. İşte bu doğrultuda Rekabet Kurulunca çıkarılan tebliğlere, Topluluk tüzük ve yönergeleri kaynaklık yapmaktadır.

Yeri geldikçe RKHK'a ve ilgili maddelerine değinilecektir.

II. Muafiyet Kavramı ve Sistemi

A. KAVRAM

Sözlük anlamıyla muafiyet kelimesi; "bağışıklık, yükümlülük dışında tutulma"yı ifade eder. Rekabet Hukuku açısından muafiyet kelimesine baktığımız zaman ise karşımıza hukukî bir müessese çıkmaktadır.

Bir Rekabet Hukuku kurumu olarak muafiyet; rekabeti koruma amacını güden rekabet kurallarının, bu amaç doğrultusunda yasakladıkları ve hukuka aykırı kabul ettikleri bazı anlaşma, uyumlu eylem ve kararların; rekabet, ekonomik düzen ve tüketiciler üzerindeki etkile-

³ KARLUK, S. Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 1998, s. 271

^{3a} RG. 13 Aralık 1994-22140

rinin bir arada değerlendirilmesi suretiyle olumlu ve olumsuz yönlerinin tartılması halinde olumlu yönlerinin daha ağır basması sonucu hukuka uygun⁴ ve serbest hale dönüştürülmelerini sağlayan müesseye olarak tanımlanabilir.

B. TÜRK REKABET HUKUKUNDA MUAFIYET SİSTEMİ

1. Genel Olarak

RKHK'un amaçlarından birinin, rekabeti bozucu, engelleyici veya kısıtlayıcı anlaşma veya eylemlere karşı korumak olduğunu daha önce belirtmiştik.

Tabidir ki bu koruma sağlanırken, anılan olumsuz faaliyetlerin yasaklanması gerekecektir. Nitekim; kanunun, yasaklanan faaliyetlere ilişkin ilk madde olan 4. maddesinin ilk fıkrasında, belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacı taşıyan anlaşmaların, uyumlu eylemlerin ve teşebbüs birliklerinin karar ve eylemlerinin hukuka aykırı ve yasak olduğu belirtilmiş ve ikinci fıkrasında da bu doğrultudaki bazı özel haller, sınırlı sayı prensibine tabi olmamak üzere, sayılmıştır.

Bununla beraber, ticarî yaşam içerisinde kapsam, nitelik, etki ve amaç bakımlarından birbirinden ayrı sonuçlara yol açabilen bir çok danişıklı ilişki bulunmaktadır. Rekabet hukuku açısından danişıklı ilişkileri tek bir yönleriyle değerlendirmek ve bu ilişkilere sadece rekabete yönelik olumsuz etkileri açısından bakmak yerinde bir yaklaşım tarzı sayılamaz. Bir danişıklı ilişkinin rekabeti kısıtlıyor olması, onun aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan yarar sağlamayacağı anlamına gelmez. Bu itibarla, danişıklı ilişkilerin, rekabet, ekonomik düzen ve tüketiciler üzerindeki etkileri bir arada değerlendirilerek ilişkinin olumlu ve olumsuz yönlerinin dengelenmesi daha gerçekçi ve amaca uygun bir yaklaşım olur⁵.

⁴ Daha fazla bilgi için SANLI, Kerem Cem, Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği, Rekabet Kurumu, Ankara, 2000, s. 225 vd.

⁵ SANLI, (dgn. 4), s. 125.

Türk Hukukunda bu sistem, RKHK'un 5. maddesinde düzenlenmiştir. Adı geçen madde, 4. madde kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte olan rekabeti sınırlayıcı bir danışıklı ilişkinin olumlu ve olumsuz yönlerinin tartılmasına ve olumlu yönlerinin daha ağır basması halinde 4. madde yasağından istisna tutulmasına imkan vermektedir.

Düzenlemeye göre, 4. madde kapsamında hukuka aykırı ve yasak olarak nitelendirilebilecek bir danışıklı ilişki, aşağıda ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz 5. Maddede öngörülen usulü ve maddi şartların tümünü yerine getirdiği takdirde, 4. maddenin uygulanmasından ve dolayısıyla bu maddeye tabi olmanın hukukî sonuçlarından kurtulacaktır⁶.

2. Muafiyet Verilebilmesi İçin Gerekli Koşullar

Kanunun 5. maddesinde iki olumlu iki de olumsuz olmak üzere dört koşul belirlenmiştir. Rekabet Kurulu, önüne gelen bir danışıklı ilişkinin muafiyet alıp alamayacağını belirlerken maddede öngörülen koşulların tümünün yerine getirildiğini tek tek saptamak ve bunu kararında gerekçeli olarak belirtmek zorundadır.

Kanunda, bu koşulların her iki tür muafiyet için de aranması gerektiği öngörülmüşse de, bu gereklilik konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre bu şartların bulunup bulunmaması sadece bireysel muafiyet kararlarının verilmesinde önem taşır. Çünkü bir danışıklı ilişkinin grup muafiyetinden yararlanması, bildirim gerektirmeyen, otomatik bir süreç içerisinde yürür ve grup muafiyeti kapsamına giren bir danışıklı ilişki için bu koşulların gerçekleşmiş olduğu faraziyesi vardır⁷. Diğer bir görüşe göre ise blok olarak istisna edilmeye ilişkin bir düzenleme yapılırken genele ilişkin şartlar göz önünde bulundurulup, düzenleme şartlarına göre yapıldığından, blok muafiyetlerde de anılan şartların bulunması gerekecektir⁸.

Muafiyet verilebilmesi için gerekli koşullar kısaca aşağıdaki gibidir:

⁶ SANLI , (dnp. 4), s. 125.

⁷ SANLI , (dnp. 4), s.127.

⁸ TEKİNALP Ünal, (Tekinalp/Tekinalp), AB Hukuku, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Beta, İstanbul, 2000, § 28, s. 424.

- Malların üretimi veya dağıtımını ile hizmetlerinin sunulmasında yeni iyileştirme ve gelişmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanmasına katkıda bulunulması,
- Tüketicilerin yararlanması,
- Rekabetin ortadan kalkmaması,
- Rekabetin, ekonomik fayda ve tüketicilerin yararlanması amaçlarının elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması.

C. MUAFIYET TÜRLERİ VE KARŞILAŞTIRMA

1. Bireysel Muafiyet

Somut bireysel olayın özellikleri sebebiyle, rekabeti engelleyici bir ilişki hakkında verilen ve anılan ilişkiyi hukuka uygun ve yasaklanan faaliyetlere uygulanan müeyyidelerden bağışık hale getiren bir işlem olarak tanımlanabilir.

Bireysel muafiyet kararı ancak, söz konusu ilişkinin grup muafiyeti kapsamı dışında kalması halinde önem kazanır.

Türk Rekabet Hukukunda bireysel muafiyet kararı, ilgililerin talebi üzerine RKHK'un 4. maddesi anlamında rekabeti sınırlayıcı bir danışıklı ilişki hakkında, aynı kanunun 5. maddesindeki olumlu ve olumsuz şartların tümünün yerine getirildiğine dair Rekabet Kurulu'nun vermiş olduğu yenilik doğurucu karaktere haiz bir birel koşul işlemidir⁹ ve belirli usuller çerçevesinde Rekabet Kurulu'na bildirilen belirli bir danışıklı ilişkiyi 4. madde hükümlerinin uygulanmasından istisna tutmaktadır.

2. Grup Muafiyeti

Belirli konulardaki anlaşma türlerini, yasak getiren rekabet kurallarının uygulanmasından blok olarak bağışık tutan, ilgili herkese uygulanan, genel ve objektif özellik taşıyan muafiyet türüdür.

Grup muafiyetleri, Türk Rekabet Hukuku sisteminde, tebliğ adı veri-

⁹ SANLI, (dgn. 4), s. 132.

len genel düzenleyici işlemler yolu ile hayata geçirilirler. Tebliğ çıkar-
ma yetkisi münhasıran Rekabet Kurulu'na aittir.

Grup muafiyeti kapsamına giren bir anlaşmanın geçerlilik süresi, ge-
ri alma koşullarından birinin gerçekleşmemesi kaydıyla tebliğin yü-
rürükte kaldığı süreye bağlı olacaktır. Buna karşılık şimdiye kadar
çıkarılmış olan tebliğlerde yürürlük süresine ilişkin bir hüküm geti-
rilmemiştir. Bu sebeple, tebliğlerin, yürürlüklerini sona erdiren baş-
ka bir tebliğ çıkarılana kadar yürürlükte kalacakları söylenebilir.

3. Bireysel Muafiyetle Karşılaştırma

Grup muafiyeti rejimini bireysel muafiyetten ayıran önemli hususla-
rın başında, grup muafiyeti tebliğleri kapsamındaki sözleşme ve ka-
rarların kendiliğinden geçerli sayılması ve muafiyetten yararlanma-
nın bildirimle bağlı olmaması gelir.

Kendiliğinden muafiyet kapsamında değerlendirilip geçerli sayılma
olarak formüle edilebilecek olan bu sistem, tarafların kendilerini hu-
kukî açıdan güvence altında hissetmelerine hizmet etmekte olup, bil-
dirim yükümlülüğünün bulunmaması hem teşebbüsleri bir külfetten
kurtarmakta hem de Rekabet Kurulu'nun iş yükünün azaltılmasını
sağlamaktadır.

Diğer yandan, bir anlaşmanın grup muafiyetinden yararlanabilmesi
için, tarafların, anlaşmalarına grup muafiyeti sistemine uygun kayıt-
lar dercetmeleri yetmez, aynı zamanda buna uygun suretle davran-
maları gerekir. Söz konusu kayıtlara aksi surette davranmaları halin-
de bu anlaşma grup muafiyetinden yararlanamaz. Bu yöndeki deneti-
min de, Rekabet Kurulu'nun görev ve yetkisi kapsamında olduğu dü-
şünüldüğünde, Kurulun iş yükünde başlarda yaşanan düşmenin iler-
leyen zamanlarda artacağı söylenebilir.

Kazuistik bir tarzda kaleme alınmış tebliğlerin tarafları belirli bir tip
sözleşmeyi akdetmeye zorladığı ve sözleşme serbestisi prensibini kı-
sıtladığı savunulabilir¹⁰.

Bir danışıklı ilişkinin grup muafiyeti tebliğlerinde düzenlenen koşul-
ları yerine getirmemesi veya tebliğ kapsamına girmemesi, o ilişkinin

¹⁰ SANLI, (dgn. 4), s. 140.

muafiyetten hiç bir zaman yararlanamayacağı anlamına gelmez. Bir grup muafiyeti tebliği kapsamına girmeyen bir ilişkinin, aranan şartları yerine getirmek şartıyla her an için bireysel muafiyet alabilmesi mümkündür.

III. Avrupa Birliğinin Düzenlemesi

AB'deki rekabet hukukunun temel direklerinden biri, Roma Antlaşması'nın 81. (eski 85.) maddesidir. Bu madde, Ortak Pazar'da "kartelleri ve diğer sınırlayıcı uygulamaları" yasaklamakta, söz konusu yasaklamanın yaptırımını belirlemekte ve belirli durumlar bakımından da, öngörülen yasağa ilişkin bağışıklıkları göstermektedir¹¹.

AB rekabet kurallarının amaçları politik ve ekonomiktir. Bu amaçlar üye devletler arasında ticaret engellerini kaldırarak bütünleşmeyi sağlamak, tüketiciyi korumak, verimliliği arttırmak, dürüst ve adil rekabet piyasasını oluşturmak şeklinde sıralanabilir¹².

AB içinde rekabet kuralları, piyasa ekonomisi mekanizmasını işleten, rekabetin hukuka aykırı sınırlandırılmasına izin vermeyen, rekabeti kuran ve koruyan hukuk normlarıdır.

Avrupa Topluluğu Antlaşmasına göre, üye devletler arasında ticarete zarar vermeye müsait, Ortak Pazar içinde rekabeti kısıtlayıcı, engelleyici veya bozucu amaca sahip bulunan veya bu etkiyi yapan teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüs birliklerinin kararları ve uyumlu eylemler, hukuka aykırı ve yasaktır. (m. 81.1)

Avrupa Topluluğu Antlaşması m. 81.2 uyarınca, "Bu maddede yasaklanan anlaşma ve kararlar hükümsüzdür". Anılan hükümsüzlük mutlak, geriye etkili ve Avrupa Toplulukları Mahkemesi tarafından resen nazara alınan ve ipso iure hüküm doğuran bir geçersizliktir, geçersizliğin etkileri kendiliğinden doğar ve geçersiz anlaşma ne taraflar arasında hüküm ifade eder ne de üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir¹³.

¹¹ ÖZSUNAY, Ergun, AET'de Karteller ve Rekabeti Sınırlayıcı Diğer Uygulamalar, İktisat ve Maliye, Cilt XXVII, Sayı 2, s. 63 vd.

¹² TEKİNALP Ünal, (Tekinalp/Tekinalp), (dnp. 8), § 28, s.389.

¹³ TEKİNALP Ünal, (Tekinalp/Tekinalp), (dnp. 8), § 27, s.381.

Bu hükmün kapsamı dahilinde olup rekabete aykırı bulunan bir kısım anlaşmalara, anlaşma gruplarına, kararlara, karar gruplarına ve uyumlu eylemler ile bu tür eylem gruplarına, rekabete aykırı olmalarına rağmen anılan hüküm uygulanmaz, yani bazı anlaşmalar, kararlar veya uyumlu eylemler, rekabete aykırı olmalarına rağmen Avrupa Topluluğu Antlaşması m.81.1 hükmünden istisna tutulur. Bu istisna tutulma belli bir usulün uygulanmasına bağlı olarak bir komisyon kararı veya düzenlemesi ile olur. Kararlar bireysel istisnalar, düzenlemeler ise blok istisnalar için söz konusudur.

İstisna tutulmanın sonucu, Avrupa Topluluğu Antlaşmasının m. 81.2 hükmünde yer alan geçersizliğin hüküm doğurmamasıdır.

Gerek bireysel gerek blok olarak istisna edilmenin Komisyon tarafından bir olaya veya sözleşme kategorisine tanınabilmesi, bunların Avrupa Topluluğu Antlaşması m. 81.3 hükmünde öngörülen şartlara uygun bulunmalarına bağlıdır. Buna göre; teşebbüsler tarafından girişilen rekabeti sınırlayıcı faaliyet sonucu elde edilen yarardan tüketicilerin de yararlanabilmelerini sağlayan, malların üretimi veya dağıtımının geliştirilmesine veya teknik ve ekonomik ilerlemenin hızlandırılmasına katkıda bulunan uygulamalar¹⁴, anılan olumlu amaçların gerçekleştirilebilmesi için zorunlu olandan daha fazla bir sınırlamanın öngörülmemesi ve ilgili piyasada rekabetin önemli düzeyde bertaraf edilmemesi koşullarının varlığı halinde, Avrupa Topluluğu Antlaşması m. 81.1 hükmü dahilinde rekabeti bozucu, yasak ve geçersiz olarak mütalaa edilebilecek anlaşma, karar ve uyumlu eylemlere komisyon tarafından muafiyet tanınabilir. 17 sayılı Topluluk Tüzüğü bu amaçla Komisyona yönelik bir bildirimde bulunulmasını öngörmektedir.

AB rekabet hukukunda; Avrupa Topluluğu Antlaşmasının 81 ve 82. maddelerinin uygulanmasını gösteren 17 sayılı Tüzük ve getirdiği sistem eleştirilmekte ve reform yapılması doğrultusunda görüşleri ileri sürülmektedir. Tüzüğe yönelik eleştirilerin başında, muafiyet verme konusunda Komisyonun tek yetkili olması, merkezileşmiş bir izin ve bildirim sisteminin rekabetin korunmasına cevap vermemesi ve geleceğin fırsatlarını karşılamayacağı hususları gelmektedir¹⁵.

¹⁴ KARLUK, (dnpn 3), s.272.

¹⁵ Daha fazla bilgi için bkz. SCHAUB, A., AT Rekabet Hukukunun Modernizasyonu, Rekabet Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2000, s.3 vd.

IV. Tebliğ İle Getirilen Düzenleme

A. GENEL OLARAK

İncelememizin ana konusunu oluşturan Tebliğ, Komisyonca çıkarılan 1475/95 sayılı ve 28.06.1995 tarihli Tüzüğün dilimize çevrilmesi sonucu, AB Hukuku ile Türk Hukukunu uyumlaştırma çabaları çerçevesinde hukukumuzda kazandırılmıştır.

Gerek Avrupa Topluluğu Antlaşması m.81 gerekse RKHK m. 4, anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin ekonomik süreç içerisinde faaliyet gösterdikleri düzleme göre yatay veya dikey bazda gerçekleştirilen anlaşmalar ayırımına yer vermemiştir. Bu bağlamda birbirleriyle aynı piyasada faaliyet gösteren ve dolayısıyla rakip olan teşebbüsler arası anlaşmalar ile aynı piyasanın üretici, dağıtıcı veya perakendeci gibi farklı düzlemlerinde faaliyet gösteren ve bu nedenle doğrudan rakip konumunda olmayan teşebbüsler arasındaki anlaşmalar teorik olarak aynı sonuçlara tabidir. Buna karşılık, Rekabet Hukuku literatüründe ve de özellikle Amerikan Rekabet Hukukunda, anlaşmanın bu iki türü, rekabete olan etkileri itibarıyla farklı değerlendirilmekte ve hatta dikey anlaşmaların rekabete olan olumsuz etkisi tartışma konusu dahi yapılmaktadır¹⁶. Dağıtım ve servis anlaşmaları, sağlayıcı ve satıcı gibi farklı düzlemlerdeki faaliyet grupları arasında akte edildiği için dikey anlaşmalar grubuna dahildirler.

B. DÜZENLEME İLE GÜDÜLEN AMAÇ

Tebliğin ilk maddesine göre Tebliğin amacı, motorlu taşıtlar dağıtım ve servis anlaşmalarının, RKHK'un 4. maddesi hükümlerinin uygulanmasından grup olarak muaf tutulmalarının koşullarını belirlemektir.

Dağıtım ve servis anlaşmalarının tanımı Tebliğin 3. maddesinde: "İki teşebbüs arasında akte edilen, teşebbüslerden birinin (sağlayıcı) diğer teşebbüsü (satıcı) anlaşma konusu malların dağıtım ve servisi konusunda yetkili kıldığı çerçeve anlaşmaları" şeklinde yapılmıştır.

İki teşebbüsün taraf olduğu anlaşmaların muafiyet kapsamına girip de üç veya daha fazla teşebbüsün taraf olduğu anlaşmaların muafiyet

¹⁶ SANLI, (dnp. 4), s.78.

kapsamına girememesi doktrinde eleştirilmektedir¹⁷.

C. KAPSAM

Tebliğin 2. maddesinde düzenlemenin kapsamı belirtilmiş, 4 ve 5. maddelerinde ise kapsama dahil olan bazı koşul ve yükümlülükler sayılmıştır.

Tebliğin, “Kapsam” başlığını taşıyan 2. maddesine göre: taraflardan birinin anlaşma konusu malları sadece diğer tarafa veya onunla birlikte dağıtım sistemi içinde yer alan belirli sayıdaki teşebbüslere, ülkenin tamamında veya belirlenmiş bir bölümünde yeniden satış amacıyla vermiş olduğu iki taraflı anlaşmalar RKHK’un 4. maddesindeki yasaklamadan, aynı kanunun 5. maddesinin 3. fıkrasına dayanılarak grup olarak muaf tutulmuştur.

Anlaşma konusu mallar kavramından neyin anlaşılması gerektiği Tebliğin 3. maddesinde: “karayollarında kullanım amaçlı üç veya daha fazla tekerlekli motorlu yeni taşıt araçları ile bunların yedek parçaları” şeklinde belirtilmiştir.

Anlaşmanın kapsamına taraflardan biri ile birlikte dağıtım sistemi içinde yer alan belirli sayıdaki teşebbüsler de dahildir. Bu teşebbüsler, üreticiler ve üreticiler tarafından yetkilendirilmiş ya da üreticinin izniyle anlaşma konusu malların dağıtımını ve servisini yapmakla yetkilendirilmiş teşebbüslerdir (m.3).

D. MUAFIYET KAPSAMINA GİREN YÜKÜMLÜLÜKLER

Tebliğin 4. maddesinde, anlaşmada yer alması olası, rekabeti kısıtlayıcı bazı koşul ve yükümlülükler sayılmış ve bunların muafiyet kapsamına dahil olduğu belirtilmiştir.

İlk fıkraya göre, 2. maddede yer alan yükümlülüklerle birlikte, anlaşmada, aşağıda belirtilen, rekabeti kısıtlayıcı koşul ve yükümlülüklerin varlığına rağmen muafiyet uygulanır.

1. Sağlayıcının, anlaşma konusu malları anlaşma bölgesi içinde tüke-

¹⁷ SANLI, (dnp. 4), s.410

ticiye doğrudan satmaması ve bu mallar için servis sunmamasına ilişkin yükümlülükler.

2. Satıcının;

2.a. Sağlayıcının onayı olmaksızın, anlaşma konusu mallar üzerinde, belirli bir motorlu taşıt aracına ilişkin olarak, onu satın alan tüketicinin istediği değişiklik hariç değişiklik yapmama yükümlülüğü.

2.b. Anlaşma konusu malları ve rakip malları üretmeme yükümlülüğü.

2.c. Ayrı satış yerlerinde, ayrı bir yönetimle ve ayrı bir yasal varlık halinde ve markalar arasında karşılıktan kaçınacak şekilde satış halleri hariç olmak üzere üreticiden başka kişiler tarafından sunulan motorlu yeni taşıt araçlarını satmama yükümlülüğü.

2.d. Ortak bakım ve onarım birimlerinde verilen satış sonrası hizmetlerde üçüncü kişilerin, sağlayıcı tarafından yapılan yatırımlardan, özellikle araç-gereç ve eğitilmiş personelden haksız yere yararlanmasına izin vermeme yükümlülüğü.

2.e. Anlaşma konusu mallarla aynı kalitede olmayan başka yedek parçaları satmama, tamir ve bakımda kullanmama yükümlülüğü.

2.f. Sağlayıcının onayı olmaksızın, anlaşma bölgesi içinde faaliyet gösteren teşebbüslerle anlaşma konusu mallara ilişkin olarak dağıtım veya servis anlaşmaları yapmama, bu gibi anlaşmaları değiştirmeme veya son vermeme yükümlülüğü.

2.g. Satıcının, sağlayıcının onayı olmaksızın, anlaşma bölgesi içinde faaliyet gösteren teşebbüslerle anlaşma konusu mallara ilişkin olarak dağıtım veya servis anlaşmaları yaptığı durumlarda anlaşmanın diğer tarafına, bu Tebliğin hükümlerine uygun, kendisinininkine benzer koşullar getirmesi yükümlülüğü.

2.h. Anlaşma bölgesi dışında anlaşma konusu malların dağıtımını için şube veya dağıtım depoları açmama veya bunların pazarlanmasına yönelik aktif faaliyetlerde bulunmama veya bu mallara ilişkin olarak dağıtım veya servis sağlanması için üçüncü kişilere yetki vermeme yükümlülüğü.

2.i. Dağıtım sistemi içinde yer almayan başka bir satıcıya anlaşma ko-

nusu malları satmama veya anlaşmanın kapsadığı ürün yelpazesinde yer alan yedek parçaları, anlaşma konusu motorlu taşıt araçların bakım ve onarımında kullanılmadıkça temin etmeme yükümlülüğü.

2.j Anlaşmanın kapsadığı ürün yelpazesi içinde yer alan motorlu taşıt araçlarını, belirli bir motorlu taşıt aracı satın alma veya teslim alma konusunda tüketicilerden yazılı yetki belgesi almamış olan aracılar vasıtasıyla satmama yükümlülüğü.

E. GRUP MUAFIYETİ KAPSAMINA GİREN DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER

Tebliğin 5. maddesinde de bazı koşul ve yükümlülükler sayılmış ve bunlardan bir veya daha fazlasının satıcı tarafından yüklenilmesi halinde de muafiyetin uygulanacağı belirtilmiştir.

1. Dağıtım satış ve satış sonrası hizmetlerde özellikle,

1.a. İşyerlerinin donanımı ve servis için teknik araç-gereçte,

1.b. Personelin teknik eğitimi ve uzmanlaştırılmasında,

1.c. Reklam vermede

1.d. Anlaşma konusu malları teslim alma, depolama, teslim etme ve bunlara ilişkin satış ve satış sonrası hizmetlerde,

1.e. Anlaşma konusu malların bakım ve onarımında, özellikle aracın sağlam ve güvenilir çalışması bakımından,

asgari standartlara uyma yükümlülüğü.

2. Anlaşma konusu malları, sağlayıcıdan sadece belli zamanlarda veya üç ayı aşmamak kaydı ile belli aralıklarla sipariş etme yükümlülüğü.

3. Taraflar arasında anlaşmayla belirlenmiş olan veya anlaşmazlık halinde uzman bir üçüncü kişi tarafından, kendi bölgesindeki önceki satışlar ve tahmini satışlar dikkate alınarak tespit edilmiş olan asgari miktardaki anlaşma konusu malı, tespit edilmiş sürede anlaşma bölgesi içinde satmak için çaba gösterme yükümlülüğü.

4. 3. bendde belirtilen usule göre tespit edilmiş miktarda anlaşma konusu malları stokta bulundurma yükümlülüğü.

5. 3. bendde belirtilen usule göre tespit edilmiş tip ve sayıda, sözleşme yelpazesinde yer alan deneme aracını bulundurma yükümlülüğü.
6. Anlaşma konusu mallarla ilgili olarak garantili servis, ücretsiz servis ve geri çağırma hizmeti verme yükümlülüğü.
7. Anlaşma konusu mallara verilen garantili servislerde, ücretsiz servislerde ve geri çağırmada sadece anlaşma kapsamına giren yedek parçaları kullanma yükümlülüğü.
8. Anlaşma konusu malların bakım ve onarımından başka kaynaklardan elde edilen yedek parçaların da kullanılabileceğini müşterilere önceden duyurma yükümlülüğü.
9. Anlaşma konusu malların bakım ve onarımında başka kaynaklardan gelen yedek parçalar kullanılmışsa bundan müşterileri haberdar etme yükümlülüğü.

F. MUAFIYET VERİLEBİLMESİ İÇİN UYULMASI ZORUNLU HALLER

Muafiyet verilebilmesi için uyulması zorunlu haller Tebliğin 6. maddesinde, satıcıya ve sağlayıcıya ilişkin olmak üzere düzenlenmiştir.

1. Satıcıya İlişkin Koşul ve Yükümlülükler

1.a. Satıcının, dağıtım sistemi içindeki diğer bir teşebbüs tarafından satılmış olan anlaşma konusu mallar için, 5/f bendinde (yukarıda 6. bend) üstlendiği ölçüde garantili ücretsiz servis ve araç geri çağırma hizmeti vermeyi taahhüt etmesi.

Yine aynı nitelikteki mallar için; dağıtım, satış ve satış sonrası hizmetlerde bakım ve onarımda, özellikle aracın sağlam ve güvenilir çalışması bakımından asgari standartlara uymayı taahhüt etmesi.

1.b. Satıcının; sağlayıcının onayı olmaksızın, anlaşma bölgesi içinde faaliyet gösteren teşebbüslerle anlaşma konusu mallara ilişkin olarak dağıtım veya servis anlaşmaları yaptığı durumlarda, anlaşmanın diğer tarafına, bu Tebliğin hükümlerine uygun, kendisinininkine benzer koşullar getirmesi yükümlülüğünün yer aldığı anlaşmalar, diğer koşulların uygun olması halinde, muafiyet kapsamına dahildir. Bu kap-

sam dahilinde satıcının sözleşme bölgesi içinde faaliyet gösteren dağıtım ve servis anlaşmalarına giriştiği teşebbüslere, garanti, ücretsiz servis ve araç geri çağırma hizmetleri verme konusunda satıcının üstlendiği ölçüde bir yükümlülük yüklemeyi taahhüt etmesi.

2. Sağlayıcının Yükümlülükleri

2.a. Satıcının, sağlayıcının onayı olmaksızın, anlaşma bölgesi içinde faaliyet gösteren teşebbüslerle anlaşma konusu mallara ilişkin olarak dağıtım veya servis anlaşmaları yapmama, bu anlaşmaları değiştirmeme veya son vermeme yükümlülüğü, 4/b-6 bendi (yukarıda IV. D. 2.f) kapsamında muafiyet dahilindedir.

Muafiyet verilebilmesi için sağlayıcının, haklı objektif nedenlerin varlığı hali hariç olmak üzere, satıcının yukarıda anılan anlaşmaları yapmasına, değiştirmesine veya sona erdirmesine izin vermeyi reddetmemesi gereklidir.

2.b. Tebliğin 5/a bendinde, (yukarıda IV. E. 1) satıcıya ait bazı yükümlülüklerin sayılmış olduğunu ve bu yükümlülüklerin satıcı tarafından yüklenilmiş olması halinde de muafiyetin uygulanacağını yukarıda belirtmiştik.

Sağlayıcının, haklı objektif nedenler olmadıkça, satıcının 5/a bendinde anılan yükümlülükleriyle ilgili olarak asgari şartlar ve ölçütlerde ayrıcalıklı ve adaletsiz davranmaması gereklidir.

2.c. Sağlayıcının; satıcının, kendisinden veya bağlantılı teşebbüslerinden belirli bir süre içinde almış olduğu malların toplam değer veya miktarı üzerinden yapılacak indirimleri, en azından anlaşma kapsamına giren motorlu taşıt araçları ile yedek parçalar ve diğer mallar olarak ayrı ayrı hesaplaması gereklidir.

3. Yukarıda anlatılan koşullar dışında; satıcının, bu Tebliğin 5/a bendinde öngörülen dağıtım ve hizmet yapısını iyileştirme yükümlülüğünün olduğu hallerde ancak şu koşullarla muafiyet uygulanır:

3.a. Satıcının objektif haklı nedenlerin varlığını göstermesi halinde sağlayıcının 4/b-3 bendinde (yukarıda IV. D. 2. c) anılan; ayrı satış yerlerinde, ayrı bir yönetimle ve ayrı bir yasal varlık halinde ve mar-

kalar arasında karışıklıktan kaçınacak şekilde satış halleri hariç olmak üzere, üreticiden başka kişiler tarafından sunulan motorlu yeni taşıt araçlarını satmama yükümlülüğünü kaldırması.

Tebliğin 6. maddesinin ikinci paragrafının, aşağıda incelenecek (b) ve (c) bendleri, 2000/3 sayılı yeni bir tebliğ ile değiştirilmiştir.

3.b. Belirsiz süreli anlaşmalarda yer alacak feshi ihbar süresinin, her iki taraf için en az iki yıl olması; ancak sağlayıcının anlaşmaya son vermesi halinde kanundan veya anlaşmadan dolayı uygun bir tazminat ödemek zorunda olduğu veya satıcının dağıtım sistemine ilk kez girdiği ve anlaşma süresinin veya anlaşmanın olağan feshi ihbar süresinin bu satıcı tarafından ilk kez kabul edildiği hallerde bu süresinin asgari bir yıl olması,

3.c. Belirli süreli anlaşmalarda ise, anlaşma süresinin en az beş yıl olması ve anlaşmada yer alacak olan yenilememe isteğini, anlaşmanın sona ermesinden asgari altı ay önce bildirmeyi her iki tarafın da kabul etmesi.

4. Yukarıdaki fıkralarda düzenlenen muafiyet koşulları aşağıda belirtilen hakları etkilemez:

4.a. Dağıtım sisteminin kısmen veya tamamen yeniden organize edilmesinin zorunlu olduğu hallerde, bir yıllık feshi ihbar süresine uymak kaydıyla, sağlayıcının anlaşmayı feshetme hakkı,

4.b. Diğer tarafın ana yükümlülüklerinden birini yerine getirmemesi nedeniyle tarafların anlaşmaya son verme hakkı.

G. GRUP MUAFİYETİ KAPSAMI DIŞINDA KALAN KOŞUL VE YÜKÜMLÜLÜKLER

Tebliğin 7. Maddesinde, muafiyetin uygulanmayacağı haller on bir bend halinde sıralanmıştır:

1. Anlaşmanın her iki tarafının ya da onlarla bağlantılı teşebbüslerin motorlu taşıt aracı üreticisi olması.

2. Taraflarca anlaşmaya bu Tebliğde anılan mal ve hizmetlerden başka mal ve hizmetlerle ilişkili hükümler konulması veya anlaşmanın bu gibi mal ve hizmetlere uygulanması.

3. Tarafların, Tebliğ kapsamına giren mal ve hizmetlerle ilgili olarak bu Tebliğ ile açıkça muaf tutulmamış rekabet kısıtlamaları öngörmeleri.

4. Sağlayıcının, anlaşma ile satıcının anlaşma bölgesinde faaliyet gösteren başka satıcı teşebbüslerle, anlaşma konusu malların dağıtım ve servisi konusunda veya anlaşma bölgesini değiştirmesi konusunda anlaşma yapma hakkını saklı tutması.

Yukarıda dört bend halinde sınırlanan rekabet kısıtlamalarından bir veya bir kaçı anlaşmada yer alıyorsa, anlaşmada yer alan rekabeti kısıtlayıcı nitelikteki tüm hükümler muafiyet kapsamı dışında kalır, muafiyetten yararlanamaz.

5. Üretici, sağlayıcı veya dağıtım sistemi içindeki diğer teşebbüslerin, anlaşma konusu malların yeniden satışında, satıcının fiyat belirleme ve indirim konusundaki serbestliğini doğrudan ya da dolaylı olarak kısıtlaması.

6. Üretici, sağlayıcı veya dağıtım sistemi içindeki diğer bir teşebbüsün, tüketicilerin, yetkili aracılardan veya satıcıların anlaşma konusu malları veya bu mallar için servislerini sistem içindeki diledikleri bir teşebbüsten elde etme serbestliğini veya tüketicilerin ticari amaçlı olmamak kaydıyla söz konusu malları yeniden satma özgürlüğünü doğrudan veya dolaylı olarak sınırlandırması.

7. Sağlayıcının satıcılara, objektif bir neden olmaksızın, satılacak motorlu taşıt araçlarının varış yeri veya alıcının adresi esasına göre hesaplanan indirim veya ücret sağlaması.

8. Sağlayıcının, satıcının 4/b-5 bendinde (yukarıda IV. D. 2.e) yer alan anlaşma konusu mallarla rekabet edebilecek ve onların kalitesine denk olan yedek parçaları dilediği bir üçüncü teşebbüsten elde etme serbestliğini doğrudan veya dolaylı olarak sınırlandırması.

9. Üreticinin, yedek parça sağlayıcılarının anlaşma konusu malların kalitesine denk olan yedek parçaları, dağıtım sisteminde yer alan teşebbüsler de dahil olmak üzere tercih ettikleri satıcılara sağlama özgürlüğünü doğrudan veya dolaylı olarak sınırlandırması.

10. Üreticinin; yedek parça üreticilerinin, anlaşma konusu malları sağlama özgürlüğünü veya ticarî marka veya işaretlerini ilk montaj

veya onarım için, sağlanan parçalar üzerinde etkili ve kolayca görülebilir bir biçimde serbestçe kullanmalarını doğrudan veya dolaylı olarak sınırlandırması.

11. Üreticinin sınai ve fikri mülkiyet haklarının ihlal edilmemesi ve kötüye kullanılmaması kaydıyla, üreticinin dağıtım sisteminde yer almayan tamircilerin, anlaşma konusu malların bakım ve onarımı veya çevre koruma önlemlerinin uygulanabilmesi için gerekli teknik bilgiye uygun bir bedel karşılığında ulaşılabilmesinin üretici tarafından reddedilmesi.

Yukarıda sıralanan, ilk dört bendden sonraki bendlerdeki rekabet sınırlamalarından bir veya bir kaç anlaşmada varsa, bu uygulamayı yapan üretici, sağlayıcı veya dağıtım sistemi içindeki diğer bir işletme lehine olan rekabet sınırlamaları muafiyetten yararlanamaz.

Her halükârda, anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı olmayan hükümlerinin sonuçları etkilenmez.

H. MUAFİYETİN GERİ ALINMASI

Muafiyetin geri alınması hususundaki genel düzenleme RKHK'un 13. maddesinde yer almaktadır. Maddeye göre aşağıdaki hallerde, tanınmış olan muafiyet geri alınabilir:

- Kararın alınmasına esas teşkil eden herhangi bir olayda değişiklik olması
- Karara bağlanan şartların veya yükümlülüklerin yerine getirilmemesi.
- Kararın, söz konusu anlaşma hakkında yanlış veya eksik bilgiye dayanılarak verilmiş olması.

Geri alma kararı ilk halde değişikliğin olduğu tarihten, diğer hallerde muafiyet kararının verildiği tarihten itibaren geçerlidir.

Motorlu taşıtlar dağıtım ve servis anlaşmalarına tanınan muafiyetin geri alınması, Tebliğin 8. maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, muafiyetin geri alınması halleri, genel olarak Tebliğin 5. maddesinde düzenlenen koşullarla bağdaşmaz etkilere sahip olduğu tespit

edilen anlaşmalardır. Bunun yanında, yine 8. maddede muafiyetin geri alınmasına yol açacak hallerden bazıları üç bend halinde sayılmıştır.

1. Anlaşma konusu mallar, ülkenin tümünde veya önemli bir bölümünde aynı mallarla veya tüketici tarafından nitelikli, fiyatı ve kullanım amaçları bakımından eş sayılan mallarla etkin rekabet halinde değilse,
2. Tebliğin muafiyet sağladığı bir yükümlülük nedeniyle anlaşma konusu malların fiyatı veya temin koşulları bölgeler arasında önemli farklılıklar gösteriyorsa,
3. Üretici veya dağıtım sistemi içindeki bir teşebbüs, anlaşma konusu mallara haklı görülemeyecek ayırıcı fiyatlar veya satış koşulları uyguluyorsa.

Tanınmış olan muafiyeti geri almaya Rekabet Kurulu yetkilidir. Kurul, belirtilen şartların varlığı halinde, RKHK'un 13. maddesine dayanarak, tanınmış olan muafiyeti geri alabilir.

I. KANUNUN DİĞER YASAKLAMALARININ UYGULANMASI

Tebliğin hükümlerine göre tanınmış olan muafiyet RKHK'un 4. maddesinde belirtilen yasakların uygulanmamasını sağlar. Kanunun diğer hükümlerinden kaynaklanan yasaklamalar, koşulları varsa uygulanır.

İ. BİLDİRİM

RKHK'un 10. maddesinde, 4. madde kapsamına giren anlaşma, uyumlu eylem ve kararların, yapıldıkları tarihten itibaren 1 ay içinde Kurula bildirilmesi öngörülmüştür.

Bildirim yapılmamasının sonucu, bildirilmemiş anlaşmalara muafiyet hükümlerinin uygulanmamasıdır.

Tebliğin 10. Maddesinde ise, Tebliğ kapsamına giren anlaşmaların, yukarıda anılan bildirim tabi olmadığı belirtilmiştir.

J. GEÇMİŞE YÜRÜRLÜK

Tebliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce aktedilmiş olup, halen geçerli bulunan ve Tebliğde düzenlenen koşullara uygun olan anlaşmaların da Tebliğ kapsamına gireceği ve muafiyetten yararlanacağı, Tebliğin 10. maddesinde düzenlenmiştir.

V. Değerlendirme

Tebliğ ve mehzaz Tüzük karşılaştırmalı olarak incelendiği takdirde görülmektedir ki; Tebliğ, Tüzüğün neredeyse tamamen dilimize çevrilmesi yoluyla hazırlanmıştır. Öyle ki, dilimize ve hukukumuzda daha uygun olabilecek kavramlar ve ifadeler yerine, Tüzükteki kavram ve ifadelerin sözlük karşılıkları kullanılmıştır. Bu tarzın sonucu olarak ortaya çözümlenmesi gereken bir düzenleme çıkmıştır.

Yöneltilebilecek bir başka eleştiri, Tebliğin şekilci bir yaklaşımı yansıması ve kazuistik bir tarzda ele alınmış olmasıdır. Bu durum her ne kadar taraflara hukukî belirlilik sağlamaya yönelik olsa da, aynı zamanda tarafları belirli bir tip sözleşmeyi akdetmeye zorlamakta ve sözleşmesi serbestisini kısıtlamaktadır¹⁸. Zira Tebliğde, anlaşmada yer alması zorunlu olan kayıtların tek tek sayılması yoluna gidilmiştir.

Bildirim yükümlülüğünün olmaması teşebbüsleri önemli bir külfetten kurtarmakta ve otomatik geçerlilik ise tarafların hukuki açıdan kendilerini güvende hissetmelerine hizmet etmektedir.

AB Rekabet Hukukunda grup muafiyeti tüzüklerinin oluşturulması uzun bir süre almış, bu süre içinde Komisyon, kendisine yapılan bildirimler doğrultusunda muafiyetten yararlandırılması muhtemel anlaşma kategorilerine ilişkin zengin bir içtihat oluşturmuş ve takip eden yıllarda da içtihatlarından ortaya çıkan prensipler, hazırlanacak grup muafiyeti tüzüklerinin genel çerçevesini oluşturmuştur¹⁹.

Rekabet Hukukumuz açısından, gerek AB gerekse Türkiye'deki içtihatların iyi değerlendirilmelerinin ve getirilecek düzenlemelere esas teşkil etmelerinin yararlı olacağı kanısındayım.

¹⁸ SANLI, (dnp. 4), s. 140.

¹⁹ Avrupa Adalet Divanı'nın çeşitli içtihatları için bkz. ÖZSUNAY, E., Kartel Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1985, s. 159-192 ; TEKİNALP Ünal, (Tekinalp/Tekinalp), (dnp. 8), § 28, s.383-480.